KADER

(tabiat kanunları, varlık ve oluşun değişmezleri)

KADER ALIN YAZISI MI, TABİAT KANUNLARI MI?

'Kader'; ölçü, ilke, kural, düzen, takdir, ahenk demektir. Kur'an, kader kelimesini hep bu anlamlarda kullanır. Ahzâb 38, kader (varlığın değişmez kuralları) ile sünnetullah (Allah'ın varlığa egemen kıldığı ilkeler, yasalar) eşitliğini kuruyor.

"Allah'ın kendisine farz kıldığı şeyde peygambere hiçbir vebal yoktur. Daha önce gelip geçmişlerde de Allah'ın yolu-yöntemi buydu. Allah'ın emri, belirlenmiş bir kaderdir/ ölçüdür."

Bu ayette üç tabir, çok dikkat çekicidir:

1. Allah'ın kendisine farz kıldığı,
2. Allah'ın sünneti,
3. Allah'ın kaderi.

Allah'ın kendisine farz (değişmez yasa, kural) kıldığı şey, Allah'ın sünneti (tabiat kanunları) ve kaderdir. Yani değişmez ölçüler veya ölçülendirmelerdir. Ahzâb 38, bu üç kavramın, Kur'an açısından aynı anlamı taşıdığını son derece açık bir biçimde ortaya koymaktadır.

Elimizdeki geleneksel akait kitaplarındaki kader anlayışının Kur'an'daki kader kavramıyla bir ilgisi yoktur. O kitaplar yoluyla asırlardır taşınan ve bizlere öğretilen kader, Bakara suresi 104. ayetin tam tersine, sürüleşmiş bir toplum yaratmak isteyen saltanat odaklarının kitleyi uyuşturmak için oluşturdukları Kur'an dışı bir anlayıştır. Bu anlayışla Müslüman kitlelerin getirilmek istendiği yerin ne olduğunu, İslam'ın temel kabulleri

gibi benimsettirilen 'ilkeler'den seçtiğimiz şu birkaç örnek çok iyi göstermektedir:

1. Devlet başkanı, ahlaksızlık da zulüm de işlese azledilemez.

2. Sapık ve zalim bir imamın peşine de olsa namazı cemaatle kılın.

3. Dünya, müminin cehennemi, kâfirin cennetidir.

4. Her insanın cennetlik veya cehennemlik olacağı, varlıklar âlemi yaratılmadan çok önce belirlenmiştir.

İnanç manifestosunun içine sokulan bu Kur'an dışı hezeyanların tümü Emevî yalanıdır. Kur'an bu Emevî yalanlarından münezzehtir.

Bu noktaya getirilmiş kitlelerin yarınlara ümitle bakabilmelerinin biricik koşulu, 'gelecek bir kurtancı-mehdî' beklemektir. Çünkü bu kitlelerin 'gerekeni yapma' azim ve iradeleri felce uğratılmıştır; onlar ancak göklerden gelecek olanı bekleyebilirler.

Kur'an'da, bu şekliyle bir kader kavramı olmadığı gibi, 'kadere iman' diye bir tabir de yoktur. Türkiye'de bu gerçek, İslam ilahiyatının dâhi bilgini Prof. Dr. Hüseyin Atay tarafından 1960 yılında yayınlanan *'Kur'an'da İman Esasları'* adlı doktora teziyle ortaya konmuştu. Bu, çağdaş ilahiyat literatüründe ilk kez telaffuz ediliyordu. Prof. Atay bu tezi yüzünden, Ehlisünnet inancını bozmakla suçlandı. Oysaki Müslüman-Türk kitlelerden saklanan bu gerçek, Hüseyin Atay'dan asırlarca önce yaşamış İslam ilahiyat bilginlerince de dile getirilmiş ama üstü örtülmüştür.

Ehlisünnet adı altında Muaviye bin Ebî Süfyan ve işbirlikçilerinin ideolojileştirdikleri Cahiliye kabullerini pazarlayan Arapçı dincilik çevreleri, acaba şu gerçeği bilmiyorlar mı? Bilmiyorlarsa cehaletlerinden, biliyorlarsa, iftiracılıklarından utanmalıdırlar. Şimdi, meselenin gerçek Ehlisünnet inancındaki durumuna bakalım:

Ahkâm ayetleriyle ilgili ilk tefsir kitabının sahibi sayılan ve gerçek Ehlisünnet'in baş imamı İmamı Âzam'la aynı yıl ölen Mukatil bin Süleyman (ölm. 150/676), iman konusunu anlatırken Allah, ahiret, melekler, kitap ve nebilere imanı sayar ama

kadere iman diye bir şarttan söz etmez. Ancak, kendi tespitini bitirdikten sonra başkalarının beyanları olarak sıraladığı iman şartları içinde kadere iman da yer alır. {Mukaatil b. Süleyman, *Tefsîru'l-Hams Mie,* 12-13)

Ehlisünnet inancının temel kitaplarından bazılarını yazmış bulunan ünlü Matürîdî kelamcısı ve Hüseyin Atay'ın kaynağı olan Ebu'l-Mu'în en-Nesefî (ölm. 508/1115), *Tabsıratü'l-Edille* adlı eserinde, kader konusunda Hüseyin Atay'ın söylediğinin aynısını söylüyor. Atay'dan 850 yıl önce. Nesefî, anılan eserinde imanın şartları konusunda şöyle diyor:

"İman esaslarına gelince bunlar 5 tanedir: 1. Allah'a, 2. Meleklere, 3. Kitaplara, **4.** Peygamberlere, 5. Ahirete iman. Aynen bunun gibi ibadetler de 5'e ayrılır..." (Nesefî'nin Tatara'sından naklen Atay; *Kur'an'da İman Esastan ve Kader Sorunu,* 154. Nesefî'nin özgün eserindeki yer için bk. *Tabsıratü'l-Edille,* 2/92)

Nesefî burada iki Kur'andışılığı aynı anda düzeltmiştir:

1. Kur'an'ın gösterdiği iman esasları içinde kadere iman diye bir şey yoktur,

2. Geleneksel kabullerin 'İslam'ın Şartları' diye öne çıkardığı beş kavram İslam'ın şartı değil, İslam'daki geleneksel ibadetlerdir. Ve ilginçtir, temel ve ilk ibadet olan okumak o şartların içinde yoktur. Doğrusu şu ki; İslam'ın şartlan Kur'an'ın bütün hükümleridir.

'Kadere iman' tabiri, İslam inançlarının içine, bir hadise, daha doğrusu hadis diye ortalıkta dolaştırılan bir söze dayanılarak sokulmuştur. Oysaki o söz, bugünkü kader anlayışını savunanların deyimiyle bir 'haberi vâhit'tir, yani Peygamberimizden bir tek kişinin rivayetidir. Ve hadisçilerin de kabul ettikleri bir kurala göre, haberi vahit imanla ilgili konularda delil olmaz. Bu noktada, Ehlisünnet mezhepleri yanında, Mutezile mezhebinde de ittifak vardır. "Mâtürîdiyye, Eş'ariyye ve Mûtezile'ye göre, mütevâtır olmayan hadisler iman konusunda delil olmaz. Kader konusunda ise mütevâtır hadis bulunmamaktadır." (Atay, age. 155)

Ne yazık ki, Ehlisünnet çevrelerinin büyük bir kısmı, mezheplerinin temel anlayışına aykırı olarak, birçok meselede haberi vahidi delil saymışlardır. Daha doğrusu, Ehlisünnet'in bu temel tespiti,

Arapçı-Emevîci dincilik mümessillerince, egemen geleneğin hatırı için sulandırılmıştır. Haberi vahidin, bırakın iman alanını, ibadet alanında kanıt olduğu bile tartışmalıdır. (Gazâlî; *el-Müstasfa,* 1/440-444)

Haberi vahit, ukubatta (ceza alanında) da delil olmaz. Ama bu ilkeyi de defalarca çiğnemişlerdir.

Kader sözcüğü, Kuranda **11** yerde geçmekte ve tümünde de 'ölçü' anlamında kullanılmaktadır. Türkçe'deki 'miktar' (Arapça özgün şekliyle mikdar) sözcüğü de ölçü anlamındadır ve kader kökündendir. Allah her şeyi bir ölçüye göre yapıp yönetmektedir. Platon'un güzel deyimiyle "Tanrı hep geometri kullanmaktadır." Her şeyin hazinesi O'nun katındadır ve O, o hazineden her şeyi belli bir ölçü içinde indirmektedir. (15/21) Gökten su ölçüyle iner (23/18; 43/11); inen suyun yeryüzünde vadilerde dolaşması bile ölçüyledir. (13/17) Topraktan pınarlar fışkırması, fışkıran suların birleşmeleri yine belli bir ölçüye göredir. (54/12)

Tüm bu ölçüye bağlılıklar, kader kelimesi veya türevleri kullanılarak ifade edilmiştir. Ve bu ifadelerle önümüze konan kader kavramının temel amacı, insanın fiillerinin belirlenmiş olduğunu değil, varlık ve oluşta raslantının bulunmadığını göstermektir.

Kuran, kader kavramıyla 'sünnetullah' da denen tabiat kanunlarını kastetmektedir. Bu kullanım, şu ayetlerde herkesin anlayabileceği açıklıktadır: Ra'd, 8, 17; Hicr, 21; Müminûn, 18; Ahzâb, 38; Şûra, 27; Zühruf, 11; Kamer, 49; Talak, 3; Mürselât, 22.

Bir anlamı da sünnetullah olan kaderin yani tabiat kanunlarının, değişme ve bozulmaya asla uğramayacağı birçok ayette, pekiştirilmiş ifadelerle verilmiştir. (İsra, 77; Ahzâb, 62; Fâtır, 43; Fetih, 23)

Kader kökünden gelen ve ölçüye bağlamak anlamında olan 'takdir' sözcüğü de tabiat kanunları, değişmez ölçüler, yani sünnetullah anlamında kullanılmıştır. Bu kullanıma göre, Ay ve Güneş'in belirlenmiş ölçülere göre seyretmeleri, göklerin düzenlenmesi, kısacası, irade sahibi tek yaratık olan insan dışındaki tüm varlıkların, her türlü iş ve oluşun, her türlü yaratılış ve yaratışın seyri değişmez kurallara, bağlanmış, determine edilmiştir. İnsana gelince, onun için, kader kavramının, tabiat

kanunlarının değişmezliği dışında herhangi bir değişmezlik getirilmesi söz konusu değildir. Çünkü insan, özgür iradeye sahip tek varlıktır. (6/95; 25/2; 36/38; 41/12)

Kur'an'daki kaderin anlamı budur. Ve bu anlamda bir kaderin değişmezliği, Allah'ın tabiata, varlığa koyduğu yasaların değişmezliğidir ki, Kur'an bunu açıkça ve defalarca ifade etmiştir. Bu değişmezlerin insanın fiilleriyle, iradesi ve özgürlüğü ile bir ilgisi yoktur. Oradaki değişmezlik, kanunların Yaratıcı tarafından koyulmasıdır; insan fiillerinin Yaratıcı tarafından önceden belirlenmesi değildir.

Biz, varlığın ve evrenin yönetimine, iş ve oluşa, ontolojik yapıya ilişkin kanunlar koyamayız; bizim böyle bir yetkimiz yoktur. Ama biz, kendi fiillerimiz ve yönetimimizle ilgili kanunlar koyarız ve koymalıyız.

Kur'an'daki kader, İbn Teymiye'nin deyimiyle, yaratılışla ilgili ontolojik bir kavramdır; din ve davranışla ilgili bir kavram değil. (İbn Teymiye; *el-Furkan,* 98-99) Yine İbn Teymiye'nin ifadesiyle kader, Allah'ın yaratış ve dileyişiyle ilgili bir kavramdır, buyrukları ve hoşnutluğu ile ilgili bir kavram değil. (İbn Teymiye; aynı eser, 109-110)

Biz bu ayrımı, bir satranç benzetmesiyle anlatıyoruz: Satrancı, varlık ve oluşun seyri olarak alıyor ve diyoruz ki, satrancın nasıl oynanacağına ilişkin kuralları Allah koyar. Bizim orada kural koyma yetkimiz yoktur. Allah, satrancın galip veya mağlubunu önceden belirlemez, ilan etmez. Allah, ezel ve ebedi kuşatan ilmiyle satrancın galip ve mağlubunu bilir ama beceriksiz oynayanın yenilgisinin sebebi, O'nun bilmesi değildir.

Allah'ın bilmesi O'nun tanrılığının bir gereği olduğu gibi, sonuçlan belirlememesi de tanrılığın bir gereğidir. Fiillerimizin sonuçlarını bilmekle kalmayıp aynı zamanda belirlerse bu bizi sorumlu tutmamasını gerektirir. Hem belirler hem sorumlu tutarsa bu zulüm olur. Oysaki Allah zulümden arınmıştır.